HELSINGIN HOVIOIKEUS

Hovioikeudenneuvos Heli Melander

3.12.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto asiassa KAA 5/2020 vp: Kansalaisaloite kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi

Aluksi

Huumausainelain 3 §:n 1 momentin 5 a kohdan ja siinä viitatun YK:n vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen nojalla kannabis on luokiteltu Suomessa huumausaineeksi. Siten rikoslain 50 luvun 1 §:n 3–5 kohdissa rangaistavaksi säädetyt huumausainerikoksen tekotavat kuten huumausaineen maahantuonti, myyminen, välittäminen ja hallussapito koskevat myös kannabista. Lisäksi mainitun pykälän 2 kohdassa huumausainerikoksena rangaistavaksi säädetään hampun viljely tai viljelyn yritys huumausainekäyttötarkoituksessa.

Lainmuutoksella 654/2001 rikoslain 50 lukuun lisättiin 2 a §, jonka mukaan huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan se, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta. Lainmuutoksen keskeisenä tavoitteena oli säätää lievempi rangaistusasteikko jo muutoinkin vakiintuneesti oikeuskäytännössä lievemmin tuomituille huumausaineen käyttö- ja omaa käyttöä varten tapahtuneille hallussapitorikoksille, jolloin nämä rikokset olisi mahdollista käsitellä tuomioistuinmenettelyä kevyemmässä rangaistusmääräysmenettelyssä. Lisäksi lainmuutoksen tarkoituksena oli yhtenäistää syyttäjien syyttämättäjättämiskäytäntöjä näiden rikosten osalta. Samassa yhteydessä muutettiin rikoslain 50 luvun 7 §:n toimenpiteistä luopumista koskevaa säännöstä. Tuolloin säädetyn mukaan huumausaineen käytöstä ja huumausaineen käyttöön liittyvästä muusta tässä luvussa mainitusta rikoksesta voidaan, sen lisäksi mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) tai tässä laissa säädetään, jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan myös jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. Säännös vastaa olennaisilta osin voimassa olevaa säännöstä.

Sekä huumausainerikosta koskevassa rikoslain 50 luvun 1 §:n 5 kohdassa että huumausaineen käyttörikosta koskevassa luvun 2 a §:ssä tekotapoina mainitaan huumausaineen hallussapito ja hankinnan yritys. Käyttörikosta koskevan pykälän tekotavat eroavat kuitenkin huumausaineen hallussapidon tai hankinnan yrityksen tekotavoista sikäli, että näiden tekojen edellytetään tapahtuneen siinä tarkoituksessa, että

tekijä itse käyttää huumausainetta ja kyse on vähäisestä määrästä huumausainetta (HE 213/2000 vp s. 19). Huumausainekäyttötarkoituksessa tapahtuvaa hampun viljelyä tai viljelyn yritystä koskevaan rikoslain 50 luvun 1 §:n 2 kohtaan tällä lainmuutoksella ei tehty muutoksia. Lähtökohtaisesti kaikkinainen huumausainekäyttötarkoituksessa tapahtunut hampun viljely tai viljelyn yritys täyttää huumausainerikoksen tunnusmerkistön. Jos tällainen teko täyttää rikoslain 50 luvun 7 §:n määritelmän huumausaineen käyttöön liittyvästä rikoksesta, mainitussa pykälässä säädetty toimenpiteistä luopuminen voi kuitenkin tulla sovellettavaksi.

Käsiteltävänä olevassa kansalaisaloitteessa ehdotetaan ensinnäkin, ettei kannabiksen käytöstä enää rangaistaisi yleisen rikoslain 50 luvun 2 a §:n nojalla, vaan että rikoslakiin lisättäisiin uusi pykälä kannabiksen käyttörikoksesta. Ehdotetussa säännöksessä teon rangaistavuus ei perustuisi kannabiksen käyttöön sinällään, vaan sen käyttöön tietyissä paikoissa. Lisäksi kansalaisaloitteessa ehdotetaan, että enintään neljän kukkivan hamppukasvin viljely tai viljelyn yritys huumausainekäyttötarkoituksessa sallittaisiin samoin kuin enintään 25 gramman huumausaineena käytettävän kannabistuotteen hallussapito.

Kannabiksen luokitteluun huumausaineena kansalaisaloitteella ei ole esitetty muutoksia, vaan edellä mainitut keskeiset muutosehdotukset on esitetty tehtäviksi erinäisillä muutoksilla voimassa oleviin huumausainerikoksia koskevan rikoslain 50 luvun säännöksiin. Kansalaisaloitteeseen ei liity lakimuutosehdotuksia muuhun voimassa olevaan sääntelyyn. Kansalaisaloitteessa ei ole myöskään käsitelty kysymystä kannabiksen lääkekäytöstä, joten tässä lausunnossa tarkoitetaan kannabiksen käytöllä muuta kuin sen sallittua lääkekäyttöä.

Yleisiä huomiota kansalaisaloitteen sisältämästä lakiehdotuksesta

Lakiehdotuksen tavoitteista

Kansalaisaloite liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun kannabiksen asemasta huumausaineena sekä ennen muuta sen käytön ja jonkinasteisen omaan käyttöön tapahtuvan kasvattamisen sallimisesta. Viime aikoina useat Euroopan maat ovat harkinneet erilaisiin sääntelymalleihin perustuvia eri asteisia kannabiksen käytön ja kasvattamisen laillistamisia.

Kansalaisaloitteessa ehdotettuja lainmuutoksia perustellaan muun muassa nykyisen lainsäädännön käyttäjille aiheuttamilla haitoilla ja poliisiresurssien hukkakäytöllä, pyrkimyksellä heikentää järjestäytynyttä rikollisuutta, lääkekannabiksen laillisen saannin vaikeuksilla sekä yksilövapauksilla ja perusoikeuksilla.

Hovioikeus toteaa, että kannabiksen käytön ja kasvattamisen laillistaminen on monitahoinen huumausainepoliittinen kysymys, johon tuomioistuin lainsoveltajana ei ota kantaa. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että kysymyksen ratkaiseminen edellyttäisi ajantasaista tutkimustietoa ja sen analysointia muun muassa kannabiksen terveyshaitoista sekä vaatisi laajempaa pohdintaa esimerkiksi mahdollista sallituista jakelukanavista, ikärajasääntelystä ja muiden sallittujen päihteiden tavoin verotukseen liittyvistä kysymyksistä. Tässä selvittelyssä olisi syytä tutkia myös sitä, onko kannabiksen käytön ja omaan käyttöön tapahtuvan hallussapidon tai kasvattamisen laillistamisella ja saattamisella laillisen kontrollin piiriin ollut vaikutusta järjestäytyneeseen huumausainerikolli-

suuteen niissä maissa, joissa kannabiksen käyttöä, hallussapitoa ja viljelyä on dekriminalisoitu.

Kansalaisaloitteessa lakiehdotusta perustellaan muun muassa tavoitteella poistaa käyttäjille kannabiksen kiellosta aiheutuneita haitallisia seuraamuksia, kuten poliisin rekisterimerkintöjä, joilla voi olla vaikutusta esimerkiksi työnsaannin kannalta. Tältä osin hovioikeus toteaa, että aloitteessa mainitut haitat koskevat yhtä lailla muiden huumausaineiden käyttäjiä. Hovioikeus kiinnittää tältä osin huomiota THL:n eduskunnan lakivaliokunnalle 15.2.2021 antamaan lausuntoon, jossa on siinä tarkemmin mainituista syistä suhtauduttu kielteisesti kansalaisaloitteessa ehdotettuun vain kannabista koskevaan erillissääntelyyn. THL:n ehdotusta siitä, että huumeiden käyttöön puututtaisiin ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin ja yhteiskunnallista keskustelua jatkettaisiin käytön rangaistavuuden poistamiseksi kaikkien huumeiden osalta, on pidettävä huumeiden käyttäjien yhdenvertaisen rikosoikeudellisen kohtelun näkökulmasta perusteltuna.

Tuomioistuimissa ja etenkin hovioikeuksissa käsitellään huumausaineiden käyttörikoksia tyypillisesti vain muiden käsittelyssä olevien rikosten yhteydessä pelkkien käyttörikosten käsittelyn jäädessä usein syyttäjän rangaistusmääräysmenettelyyn. Myös vähäiset hampun kasvatusta koskevat huumausainerikokset ovat tuomioistuinmenettelyssä verraten harvinaisia. Näin ollen on oletettavaa, ettei kansalaisaloitteen lakiehdotuksella olisi juuri vaikutusta tuomioistuimien resurssien kannalta. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava, että lakiehdotuksessa sallituksi ehdotettu kannabiksen hallussapitomäärä 25 g ylittää huomattavasti määrän, jota on vakiintuneesti pidetty käyttörikospykälässä tarkoitettuna vähäisenä määränä (< 15 g, ks. VKSV:n yleinen ohje 2018:2, seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksista).

Ehdotetun sääntelyn yleistä tarkastelua

Kuten edellä on jo todettu, kansalaisaloitteessa ei ehdoteta muutoksia huumausainelakiin, vaan ehdotuksen tavoitteet on tarkoitus toteuttaa rikoslain 50 luvun 1–4 §:iä koskevilla muutoksilla. Kannabiksen asema huumausaineena säilyisi sinällään ennallaan. Myöskään liitännäislainsäädäntöä tai muutoksia muualle lainsäädäntöön ei ole ehdotettu tehtäväksi.

Yleisellä tasolla voidaan ensinnäkin todeta, että ehdotuksessa ei tuoda esiin perusteluja sille, miksi kannabiksen käyttö tulisi muiden huumausaineiden käytöstä poiketen sallia. Jo tämä lähtökohta edellyttäisi perusteellista yhteiskunnallista keskustelua ja selvitystä siitä, onko kannabiksen käyttöön perusteltua suhtautua rikosoikeudellisesti toisin kuin muiden huumausaineiden käyttöön. Hallussapidon osalta sallituksi ehdotettu 25 gramman kannabismäärä vastaa vakiintuneesti katsottua yhden hamppukasvin tuottoarviota (esim. KKO 2018:7). Tämä raja-arvo lienee valikoitunut sillä perusteella, että ehdotuksessa esitetään enintään neljän viljellyn kukkivan huumausaineena käytettävän hamppukasvin hallussapidon sallimista siten, että yksi näistä voisi olla kuivattuna käyttöä varten. Hovioikeus kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu 25 gramman sallittu hallussapidon määrä ylittää määrän, jota vakiintuneesti on pidetty rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä tarkoitetulla tavalla vähäisenä. Lisäksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:7 tarkastellun THL:n lausunnon mukaan sisäkasvatetun kannabiskasvin tuottoarvo vaihtelee suuresti. Jo nämä seikat edellyttäisivät ehdotuksessa tarkasteltua perustellumpaa selvitystä siitä, mihin sallitun hallussapidon ja viljelyn raja-arvot olisi perusteltua asettaa.

Lakiehdotuksen rikoslain 50 luvun 1 §:ään ehdotetut muutokset eivät säännöstekstin tasolla rajaa ehdotettua sallittua viljelyä ja hallussapitoa vain omaan käyttöön tapahtuvaan viljelyyn ja hallussapitoon, vaikka perustelujen nojalla vain tämä on ehdotettujen muutosten tavoitteena. Kun edellä todetusti luvun 1 §:ssä on säädetty viljelyä ja sen yritystä lukuun ottamatta muista kuin omaan käyttöön kohdistuvista tekotavoista ja omasta käytöstä ja hallussapidosta säädetään erillisessä 2 a §:ssä, jo ehdotuksen lähtökohta siitä, että tavoitellut muutokset toteutettaisiin 1 §:ään tehtävillä muutoksilla, on lain systematiikan kannalta ongelmallinen.

Ehdotuksen mukaan kannabiksen myynti, levittäminen ja muunlainen luovuttaminen tai niiden yritys säilyisi edelleen rangaistavana huumausainerikoksena. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole tarkemmin käsitelty kysymystä siitä, onko tarkoituksenakin ollut, että käytännössä vain itse viljellyn kannabiksen hallussapito olisi sallittua. Mikäli tämä on ollut tarkoitus, ehdotettu sääntely on tältä osin epätäsmällistä ja puutteellista. Kuten edellä on todettu, lakiehdotuksen yhteydessä ei ole esitetty säädettäväksi minkäänlaisista laillisista myyntikanavista.

Lakiehdotuksessa ei oteta millään muotoa kantaa siihen, olisiko kannabiksen viljely ja hallussapito ehdotetussa muodossaan sallittua myös rikosoikeudellisen vastuuikärajan täyttäville alaikäisille. Ottaen huomioon, että laillisten päihteiden eli tupakan ja alkoholin osalta lainsäädännössä on asetettu ikärajoja, vastaavanlainen säätely olisi välttämätöntä myös laillisen kannabiksen käytön, hallussapidon ja viljelyn osalta. Erityissääntelyä tarvittaisiin myös siltä varalta, että alaikäinen sääntelystä huolimatta rikkoisi näitä säännöksiä.

Ehdotettujen säännösten läheisempää tarkastelua

Rikoslain 50 luvun 1 §:n muutokset

Jo edellä on kiinnitetty huomiota tiettyihin kansalaisaloitteen lakiehdotuksen puutteisiin. Lisäksi hovioikeus toteaa, että ehdotetun rikoslain 50 luvun 1 §:n osalta kansalaisaloitteen perusteluissa mainitaan, että kyseistä pykälää ei enää sovellettaisi kannabiksen osalta muutoin kuin erikseen säädetyissä poikkeustilanteissa eli silloin, kun hallussa pidetyn kannabiksen määrä ylittäisi 25 grammaa tai henkilö kasvattaisi yli neljää kukkivaa kannabiskasvia tai olisi ottanut kuivaamalla käyttöön useampia kuin yhden kasvin. Säännöstasolla tämä esityksen perusteluissa mainittu tavoite ei kuitenkaan toteudu, kun kannabis ehdotuksenkin mukaan säilyttäisi asemansa huumausaineena. Tällöin kansalaisaloitteen lakiehdotuksenkin mukaan kannabiksen kaikkinainen myynti ja levittäminen samoin kuin maahantuontiin ja maastavientiin liittyvät tekotavat säilyisivät rangaistavina. Pykäläehdotuksen perustelut ja ehdotettu säännösteksti ovat tältä osin ilmeisessä ristiriidassa.

Ehdotetuista muutoksista ei ilmene tarkoitetaanko niissä kukkivalla hamppukasvilla vain kukintavaiheessa olevaa hamppukasvia vai onko sallittu viljely ja hallussapito tältä osin tarkoitettu rajoitettavaksi ylipäätään neljään hamppukasviin. Ehdotettu sääntely on tältä osin epätäsmällistä.

Kohtaan 6 ehdotettua muutosta ”tai yrittää hankkia vähäistä suuremman määrän huumausainetta” ei perustella kansalaisaloitteessa mitenkään. Tältä osin epäselväksi jää, onko tämän tarkoitus koskea vain kannabiksen hankkimisen yritystä ja onko sääntely

tarkoitus sitoa jollain tapaa edellä lailliseksi ehdotetun 25 gramman hallussapitoon. Ehdotettu sääntely on epätäsmällistä ja ristiriidassa saman pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädetyn kanssa.

Rikoslain 50 luvun 2 a §:n muutokset

Jo edellä on kiinnitetty huomiota siihen, ettei kansalaisaloitteesta ilmene syitä sille, miksi kannabiksen käyttö tulisi asettaa rikosoikeudellisesti eri asemaan kuin muiden huumausaineiden käyttö. Lisäksi hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksessa tähän pykälään on ehdotettu tehtäväksi lisäys tuomitsematta jättämismahdollisuudesta, josta on jo säännös luvun 7 §:ssä. Tähän 7 §:ään lakiehdotuksessa ei kuitenkaan esitetä tehtäväksi muutoksia. Ehdotettu muutos on tältä osin epätarkoituksenmukainen.

Rikoslain 50 luvun 2 b §

Ehdotetun säännöksen tarkoituksena olisi kansalaisaloitteen perusteluiden mukaan suojata muita ihmisiä kannabiksen poltetulta savulta ja ehkäistä kannabiksen käyttöä paikoissa, jossa se voisi esimerkillään ohjata lapsia ja nuoria kannabiksen käyttöön.

Hovioikeus toteaa, että tällainen rikoslaissa oleva tietyissä paikoissa tapahtuvan kannabiksen käytön kriminalisointi edellyttäisi selkeää sääntelyä siitä, missä tiloissa käyttö olisi rangaistavaa. Ehdotettu säännös jää tältä osin liian epätäsmälliseksi. Muutoinkin voidaan perustellusti kysyä, onko tämänkaltaisesta menettelyn rankaisemisesta tarkoituksenmukaista säätää rikoslaissa.

Lopuksi

Kuten jo edellä on todettu, kannabiksen käytön ja viljelyn laillistaminen on monitahoinen huumausainepoliittinen kysymys, johon hovioikeus ei sellaisenaan ota kantaa. Edellä lausutuilla perusteilla hovioikeus kuitenkin katsoo, että kansalaisaloitteen sisältämä lakiehdotus edellyttäisi huomattavia muutoksia ja laajempaa asiaan liittyvää sääntelyä, jotta ehdotettu sääntely olisi toteuttamiskelpoinen ja tuomioistuimissa sovellettavissa.